

Kiss Tamás

AZ RMDSZ ÉS AZ ERDÉLYI MAGYAR VÁLASZTÓK

– szociológiai vázlat –

Tanulmányomban először a 2008. november 30-án lezajlott romániai parlamenti választások eredményeit fogom tárgyalni. Az elemzés nem lesz teljes körű, és elsősorban az RMDSZ által elért eredményekre fog összpontosítani. Jelen tanulmány második részében egy 2008 áprilisában lefolytatott, az erdélyi magyarokra vonatkozóan reprezentatív adatfelvétel¹ alapján az erdélyi magyarok választói viselkedését befolyásoló háttérváltozókat fogom tárgyalni. Ebben a részben a következő kérdésekre keresem a választ: Milyen tényezők valószínűsítik a választásokon való részvételt? És milyen tényezők valószínűsítik, hogy valaki az RMDSZ-t támogatja?

A magyar választói magatartás vizsgálatának egy lehetséges kerete

Mielőtt a választási eredmények értékelésére, illetve a közvélemény-kutatási adatok empirikus elemzésére rátérnék, röviden vázolok egy lehetséges keretet, amelyben az erdélyi magyar politikai mező, illetve választói viselkedés elhelyezhető.

A témával foglalkozó politológusok, amennyiben az RMDSZ-szel vagy a magyar választói viselkedéssel kapcsolatos írásaiknak teoretikus keretet választanak, gyakran nyúlnak az *etno-regionális pártok* irodalmához (Székely 2005, Salat 2009), míg – főként a kétezres évek közepéig – a szakma és a közélet peremén elhelyezkedő vitákban az etnikai szavazó fogalma lett a leggyakrabban megidézve.²

Magam Kántor (2000), illetve Kántor és Bárdi (2000) megjegyzéseit tartom irányadónak, akik a romániai magyar közösségről mint nemzetépítő/társadalomépítő kisebbségről beszélnek. Ennek központi eleme, hogy a politika egy olyan (vagy több olyan) önálló magyar erőcentrumon keresztül van elgondolva és intézményesedve, amely a magyar választókat (és gyakorlatilag csak a magyar választókat) akarja megszólítani. Leginkább ezekhez az előzményekhez kapcsolhatók ugyanis

azok az úgy szakmai (Lőrincz 2008), mint közéleti mezőnyben (Kelemen 2008) megfogalmazódó gondolatmenetek, amelyek az erdélyi/romániai magyar társadalomról mint etnopolitikai projektről (vagy egyszerűen csak erdélyi magyar társadalom projektről beszélnek), amelynek deklarált célja, hogy az erdélyi magyarokat etnikai-nemzeti alapon integrálja. Ahogy Lőrincz D. József fogalmaz:

„Az »erdélyi magyarság« »társadalom«-ként való meghatározása magával a kisebbségi léttel egyidejű. A fogalom ebben az esetben azt feltételezi, hogy elsősorban nem jogaiban sértett és ezeket (vissza)követelő »kisebbségről«, »nemzetiségről« stb. beszélünk, hanem egy sajátos, viszonylag önálló entitásról, amelynek nemcsak az etnikai-nemzeti, elsősorban kulturális vetülete, hanem a társadalmi, gazdasági, politikai, szociális stb. jellemzői is fontosak. Sőt, az utóbbiak kerülnek előtérbe. Továbbá a »társadalom« nem csak egy leíró keret, hanem cél is: a »társadalmat« »akarni« kell, létre kell hozni. (...) A kisebbség »közügyei« eszerint jóval tágabban értelmezhetőek (és értelmezendők), mint az egyszerű kulturális vagy nyelvi keretek. Ezen »közügyek« intézését, a kisebbség »vezetését« nem a (többnyire bizalmatlanul kezelt többségi) államra bízna, hanem ilyen vagy olyan formában magára a kisebbségre, általában a kisebbség tagjaiból »kitermelt«, ehhez lojális elitre.” (Lőrincz D. 2008: 240–241)

Az erdélyi magyar társadalom projekt jelenlegi kereteit tekintve kiemelt fontossággal bírt a kilencvenes évek eleje, amikor a (többé-kevésbé ma is meglévő) intézményes keretfeltételek kialakultak. A KAM korabeli elemzése szerint a rendszerváltással az erdélyi magyar társadalom projektjét működtető intézményes szereplők valójában nem változtak (L. Biró 1995). A kilencvenes években egy jó ideig a korábban is középpontban lévő értelmiségi rétegé maradt a főszerep. Bíróék szerint az értelmiség a kilencvenes évek elején a romániai magyar társadalom építése alatt a legkülönbözőbb területek (az oktatási rendszertől a mezőgazdaságig és a műszaki tudományokig) etnikai alapon történő horizontális (ernyőszervezetek alatti) integrációját értette. Ez az integrációs kísérlet sok területen megmaradt a szimbolikus gesztus szintjén. Egyik ilyen terület a gazdaság: mára teljesen nyilvánvalóvá vált, hogy nem alakult ki egy magyar vállalkozói vagy gazdasági szektor. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy ne lennének magyar vállalkozók vagy magyar vállalkozói hálózatok. Viszont a gazdasági szereplők domináns értelmezésében az üzlet pusztán üzlet, nem pedig magyar üzlet, vagyis a gazdasági cselekvést a szereplők közül csak kevesen értelmezik etnikai kategóriákon keresztül.³ A gazdaság mellett például a műszaki vagy egészségügyi szakmákat sem sikerült etnikai alapon integrálni, annak ellenére, hogy a kilencvenes években ezek számára is hoztak létre szakmai ernyőszervezeteket. Az orvosi szakma esetében létezik ugyan az Erdélyi Múzeum Egyesület Orvosi Szaktestülete, amely magyar nyelvű szakmai továbbképzők szervezé-

sével is próbálkozott, a magyar orvosok azonban sokkal gyakrabban járnak más – román nyelvű vagy nemzetközi – szakmai továbbképzőkre. Hasonlóképpen az Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaságnak sincs sok szerepe a legtöbb magyar mérnök életében.

Vannak azonban olyan területek is, ahol az etnikai alapú integráció projektje 1989 után sikeresnek bizonyult.⁴ Ezen területek közül legfontosabb a politika szférája, ahol az RMDSZ-nek az eddigi önkormányzati és parlamenti választásokon sikerült a magyar szavazatok döntő többségét begyűjtenie, és ami ennél is fontosabb, a politikai szereplők számára axiomatikus az önálló magyar erőcentrum/erőcentrumok léte, vagyis az, hogy a magyar elit ezeken (és nem román pártokon) keresztül vesz részt a politikában, illetve, hogy a magyar választók ezt az erőcentrumot támogatják. Az, hogy a 2007. novemberi EP-választásokon Tőkés László független jelöltként elvitte a magyar szavazatok közel 40 százalékát, véleményem szerint nem mond ellent a politikai szféra etnikai integráltságának (vagyis annak, hogy az erdélyi magyar politikai elitnek eddig alapvetően sikerült a magyar választókat önálló politikai pilléreként maga alá szerveznie). Miként az sem, hogy az önkormányzati választások alkalmával néha (de nem gyakran) van átszavazás a magyarok részéről román,⁵ vagy a románok részéről magyar jelöltekre.⁶

Az RMDSZ 2008-as parlamenti választásokon elért eredményei

A legutóbbi parlamenti választás eredményeire az eddigiekben többen reflektáltak,⁷ jelen tanulmány nem törekszik átfogó elemzésre, hanem – részben az eddigiek alapján – néhány szempontot fog felvetni.

A választási rendszer, magyar többségű körzetek

Romániában 2008-ban először választottak úgynevezett *uninominális* (vagyis egyéni választóköri) rendszerben; az elnevezés azonban – a választási törvény módosításának politikai előtörténete okán – részben félrevezető. A választási rendszereket a politológiai szakirodalom két ideáltípus, a többségi, illetve az arányos rendszerek közé helyezi el. Az egyéni választóköri területekre épülő szisztémák általában inkább a többségi rendszer jegyeit mutatják, azonban a Romániában elfogadott megoldás (eredményét tekintve) végső soron igen keveset változtatott az addigi arányos rendszeren (Barna 2008, Bognár–Székely 2009, Székely 2009).

A választási törvény módosításának politikai kontextusát tekintve legfontosabb elem Traian Băsescu államelnök azon törekvése, hogy pártját⁸ domináns, egymagában is kormányképes politikai tényezővé tegye. 2007 első felére látszott, hogy bár a PD-L támogatottsága nagymértékben emelkedett és ezzel jócskán megelőzte a

Nemzeti Liberálisokét, illetve utolérte vagy akár meg is haladta a Szociáldemokrata Pártét,⁹ a politikai alakulat egyedül aligha lesz képes kormányt alakítani. Ezen a helyzeten az államelnök a választási rendszer reformján keresztül akart változtatni, egy többségi elvre épülő választási rendszer ugyanis úgy tűnt, hogy kedvező lehet a viszonylag erős PD-L számára. Az államelnök politikai retorikája a (választóktól eltávolodott) politikai elit megújítását és az ezt lehetővé tevő rendszer radikális reformját irányozta elő. Az elnök politikai kommunikációjában az egyéni választóközrtek bevezetését, aminek nyomán a választók „személyekre és nem pártlistákra szavaznának”, ennek az átalakításnak a részeként tálalta. Az elnök menesztését felül- bíráló referendum bukását követően olyan közhangulat alakult ki, amelynek kapcsán a kérdésben véleményt nyilvánító választók többsége az egyéni választóközrtes rendszert támogatta. Jellemző, hogy 2007 júliusában egy erre vonatkozó kérdésünkre¹⁰ a magyar nemzetiségű választók 49 százaléka is egyetértett azzal, hogy „*egyéni választóközrtek kellenének, hogy személyekre és ne pártokra szavazzunk*”, míg 31 százalék nem tudott válaszolni és csupán 20 százaléknak volt ellenvéleménye. Mindez olyan körülmények között, hogy az elnök által szorgalmazott többségi szisztéma a magyar érdekképviselket egyértelműen hátrányosan érintette volna. Bănescu 2007. november 25-re, az európai parlamenti választások időpontjára népszavazást írt ki arról a kérdéstről, hogy támogatják-e a választók a választási rendszer radikális egyéni választóközrtes, kétfordulós, kompenzáció nélküli szisztémára történő átalakítását.¹¹ A népszavazás az alacsony, 26,5 százalékos részvétel miatt elbukott, ugyanakkor a résztvevők többsége támogatta az elnök javaslatát. Ennek következtében a parlamenti pártok (a kormányon lévő Nemzeti Liberális Párt és az RMDSZ, kiegészülve a szociáldemokratákkal) ugyan nem tudták/akarták a választási rendszer reformját teljes mértékben levenni a napirendről, de azt egy olyan irányba tudták vinni, ami az addigi arányos szisztémát gyakorlatilag változatlanul hagyta. Ahogy Székely jelen lapszámában megjelenő, a román választási rendszert részletesen bemutató tanulmánya fogalmaz: „*az egyéni választóközrteket beépítették a régi választási rendszerbe*” (Székely 2009).

Az eredmény egy sajátos – igen bonyolult – hibrid lett, amely egyéni választói kollégium (colegiu uninominal, vagyis a területi egységek, amelyekben az egyéni és pártjelöltek versengenek) felett megtartotta a korábbi választókerületet (ami a 41 megyét és Bukarestet, illetve a külföldi uninominális kollégiumok összegét jelenti), illetve a korábban szintén meglévő országos visszaosztást is. Ennek következtében a mandátumokat három körben osztották ki.¹² Első körben mandátumot kaptak azok, akik az egyéni választói kollégiumban a szavazatok több mint felét kapták.¹³ Második körben a választókerületen (vagyis a megyén) belül került a mandátumok egy része kiosztásra, nevezetesen azoknak a pártoknak, amelyek a megyén belül elérték az egy mandátumhoz szükséges szavazatszámot. Harmadik körben a „töredékszavazatok” (vagyis a megyén belül egy mandátumhoz nem elegendő szavazat-

számok) összesítése alapján az országos kosárból kerültek kiosztásra a mandátumok.

Az elemzők amellett, hogy rámutattak, hogy ezzel a rendszerrel valójában korántsem teljesül az, hogy a választók „*pártlisták helyett személyekre szavaznak*”, azt emelték ki, hogy a rendszer a választók szempontjából átláthatatlan, a politikai elit szempontjából pedig kiszámíthatatlan.¹⁴ A rendszer átláthatatlansága volt az egyik oka, minden valószínűség szerint, a kiemelkedően alacsony részvételnek. A politikai elit szempontjából a legnagyobb problémát az jelentette, hogy a mandátumszerzés folyamata – attól a pillanattól kezdve, hogy egy jelölt nem szerezte meg az egyéni kollégiumban a szavazatok több mint felét – teljesen esetlegessé vált. Ez az a szempont, ami valószínűsíti a választási rendszer megváltoztatását. Amennyiben ez az arányosság elvének a rovására a többségi elv felé való eltolódást eredményez, az hozzájárulhat a román pártrendszer kétpólusúvá válásához, így elsősorban a Nemzeti Liberális Párt, illetve az RMDSZ számára lehet hátrányos.

A rendszer – minden hibája ellenére – az RMDSZ számára igen kedvező volt. Egyrészt megmaradt az arányos kimenetel, ami egy olyan etnikai párt esetében, amelyiknek a szavazói jelentős részben olyan kisrégiókban élnek, ahol nem alkotnak abszolút többséget, létfontosságú. Másrészt új elem volt az alternatív küszöb bevezetése, ami az öt százalékot elért pártok mellett azok számára is biztosította a bejutást, akik 6 képviselői és 3 szenátusi körzetet abszolút többséggel (a leadott szavazatok 50%+1-gyel) megnyertek. Ez a cikkely gyakorlatilag a nullára redukálta annak az esélyét, hogy az RMDSZ kiesessen a parlamentből.

Másrészt a rendszer RMDSZ számára kedvező mivolta a körzethatároknak volt köszönhető. Összesen 15 képviselői és 7 szenátusi körzetben volt magyar etnikai többség. A képviselői körzetek közül Hargitában 4, Kovásznában és Marosban 3-3, Szatmárban¹⁵ és Biharban 2-2, Szilágyban pedig 1, a szenátusi körzetek közül pedig Hargitában és Kovásznában 2-2, Marosban, Biharban és Szatmárban pedig 1-1 volt magyar többségű. Különös jelentősége volt annak, hogy a 15 képviselői körzet közül 8, a 7 szenátusi körzet közül pedig 3 nem Hargita és Kovászna megyében volt. A két magyar többségű megye ugyanis a választói magatartás szerint úgy a 2007. novemberi európai parlamenti, mint a 2008. júniusi helyhatósági választásokon élesen elkülönült a többi erdélyi régiótól. Az EP-választáson Tőkés László ért el az erdélyi átlagnál jobb eredményt,¹⁶ míg az önkormányzati választás esetében az MPP csak ezekben a megyékben ért el értékelhető eredményt. Elmondható, hogy a választási rendszer módosulása semmilyen értelemben nem generált a Szövetségen belül Székelyföld és más területek között egyensúly-eltolódást.

Másrészt miután az RMDSZ a magyar többségű körzeteket a nagykarolyi kivétellel abszolút többséggel nyerte, más romániai pártoknál kisebb mértékben érintette a mandátumszerzés bizonytalansága.¹⁷

1. táblázat. Az RMDSZ eredményei a magyar többségű választókeretekben

Választókerület	Központ/régió	RMDSZ-jelölt	Magyarok aránya	Az RMDSZ-szavazatok aránya
Képviseelőház				
Hargita 1	Csikszereda, Alcsík	Korodi Attila	89	87,9
Hargita 2	Felcsík	Kelemen Hunor	86	89,3
Hargita 3	Udvarhelyszék	Antal István	97	74,5
Hargita 4	Gyergyó–Székelykeresztúr	Pál Árpád	94	71,9
Kovászna 1	Sepsiszentgyörgy	Édler András	75	67,1
Kovászna 2	Erdővidék–Sepsiszék	Márton Árpád	81	56,2
Kovászna 3	Kézdiszék	Olosz Gergely	93	78,1
Maros 1	Marosvásárhely 1.	Borbély László	54*	55,5
Maros 3	Marosvásárhely környéke	Kelemen Atilla	57	62,0
Maros 5	Szováta	Kerekes Károly	84	81,7
Bihar 1	Margitta–Érmihályfalva	Derzsi Ákos	52	54,3
Bihar 2	Székelyhíd–Diószeg	Lakatos Péter	54	59,4
Szatmár 4	Nagykaroly	Varga Attila	47	49,9
Szatmár 5	Szatmárnémeti és környéke	Erdei D. István	53*	52,8
Szilágy 2	Szilágycseh	Seres Dénes	59	65,3
Szenátus				
Hargita 1	Csik	Gyerkó László	88	89,6
Hargita 2	Udvarhely–Gyergyó	Verestóy Attila	81	71,4
Kovászna	Sepsi	Albert Álmos	78	55,6
Kovászna 2	Kézdi–Orbai	Bokor Tibor	67	68,5
Maros 2	Marosszék	Markó Béla	70	66,5
Bihar 1	Észak-Bihar	Cseke Attila	53	59,5
Szatmár 2	Szatmár–Nagykaroly	Günther Tibor	51*	52,0

*Becslés (mivel a város több szavazókerülethez tartozik, így nincs népszámlálási adat)

Forrás: INS, BEC

Részvétel és eredmények

Romániában a résztvevők aránya az első, 1990-es parlamenti választások óta folyamatosan csökken. Az első választáson a szavazók 86,2 százaléka vett részt, ami 1992-re 76,3 százalékra csökkent. Az 1996-os – amikor a Demokratikus Konvenciót hatalomra segítő választás egyfajta rendszerváltó hangulatban zajlott – volt az első olyan parlamenti választás, amelyen az előzőhöz képest nem vettek jóval ki-

sebb arányban részt a választók. 2000-re 65,3, 2004-re 58,5 százalékra csökkent a részvétel. A legnagyobb csökkenés ugyanakkor 2008-ban következett be, amikor a hivatalosan regisztrált választók kevesebb mint 40 százaléka járult az urnákhoz.

2. táblázat. A választói részvétel alakulása a romániai parlamenti választásokon 1990 és 1998 között (%)

1990	86,19%
1992	76,29%
1996	76,01%
2000	65,31%
2004	58,51%
2008	39,20%

A csökkenés okaival kapcsolatban három egymástól teljesen eltérő logikájú magyarázatot állítanék egymás mellé. Az első ezek közül – amit már az előzőekben érintettünk –, hogy a választók szempontjából az új választási rendszer átláthatatlannak és bonyolultnak bizonyult.

A második szempont a migrációs folyamatokkal összefüggésben a választói névjegyzék pontatlansága. Ennek a tényezőnek a jelentőségéről egy 2006-os vizsgálat segítségével adhatunk képet.¹⁸ Ekkor egy Erdélyre kiterjedő 11 ezer fős, úgynevezett kontaktminta segítségével szelektáltuk ki a magyarul beszélő válaszadóinkat. A 11 ezer 20 és 45 év közötti megkeresett személyt (egy településminta elkészítése után) teljesen véletlenszerűen – etnikumra való tekintet nélkül – választottuk ki a választói névjegyzékekből. A vizsgálat időpontjában 12 százalékuk tartózkodott külföldön. Tekintve, hogy a nevezett vizsgálat a migrációban leginkább érintett 20–45 éves korosztályra terjedt ki, ennél még nagyobb arányt sejtetnek a 2-2,5 milliós „kintlévőségre” vonatkozó becslések (Anghel–Horváth 2009).

A harmadik szempont, ami a Romániában megfigyelhető sajátos individualizációs folyamatok és a politikai részvétel (pontosabban politikai passzivitás) közötti viszonyt tematizálja, az erdélyi ifjúságszociológiai vizsgálatokból származik (Kiss–Barna–Sólyom 2008, 13). Nevezetesen egy 2008 júliusában a romániai, szeptemberében pedig az erdélyi magyar fiatalokra nézve reprezentatív vizsgálat ráerősített azokra a tézisekre, amelyek az individualizációs folyamatokat egyfajta „privatizációként” értelmezték.¹⁹ A privatizáció nyomán a közszférával szemben a magánélet/privát szféra értékelődik fel. Kelet-Európában ez azzal függ össze, hogy a kommunista rendszerek (legerőteljesebben az ötvenes években) átpolitizálták a privat szférát, illetve kötelezővé tették a (rendszerkonform) közéleti aktivitást. A diktatúrák átalakulásával a hatvanas-hetvenes években megkezdődött a privat szféra viszszevétele, amely egyes országokban – például Magyarországon – a rendszer által to-

lerált második gazdasággal is összekapcsolódott. Így került az értékrend középpontjába a család anyagi gyarapodása, a fogyasztás, ami bizonyos értelemben a közszférával (mint az állam/hatalom által dominált tereppel) szemben nyert értelmezést. Az emberek elvárásává vált, hogy az állam ne avatkozzon a privát szférába, és ugyanakkor ne is várja el a közszféra iránti érdeklődést. Ezek a folyamatok Romániában (ahol a nyolcvanas években egy sok tekintetben totálisként jellemezhető berendezkedés volt) a kilencvenes években teljesebben ki, és eredményeztek a közszférától való mind nagyobb mértékű elfordulást. Ebből a perspektívából pedig a kilencvenes évek elejének kiemelkedően magas részvételi adatai nem annyira az állampolgári felelősségről, hanem a múlt rendszer kötelezővé tett részvételének a továbbéléséről tanúskodnak.

3. táblázat. Az RMDSZ-re leadott szavazatok alakulása 1990–2004 között

	Képviselőház			Szenátus		
	RMDSZ-re leadott szavazatok	%	Mandátumok	RMDSZ-re leadott szavazatok	%	Mandátumok
1990	991 601	7,23	29	1 004 353	7,20	12
1992	811 290	7,46	27	831 469	7,58	12
1996	812 628	6,64	25	837 760	6,82	11
2000	736 863	6,80	27	751 310	6,90	12
2004	628 125	6,17	22	637 109	6,23	10
2008	425 008	6,17	22	440 449	6,39	9

A kilencvenes években a román politikai szociológiai irodalomban konszenzus volt a magyarok nagyobb fokú választói aktivitásáról. Dan Dungaciu (2000) szerint a magyarok függetlenül attól, hogy kisebbségi vagy többségi helyzetben vannak, lokálisan nagyobb arányban járulnak az urnához, mint a románok, amit az etnikai mozgósítottsággal magyarázott. Ezt elsősorban az táplálta, hogy a kilencvenes években a többségében magyarok lakta Hargita és Kovászna megyék valóban mindig az élen jártak a részvétel tekintetében. A választási adatok azonban nem feltétlenül igazolják ezt a tézist.

A magyarok részvételével kapcsolatban az a probléma, hogy (mivel érthető módon nincsenek etnikailag bontott adataink) nem tudjuk közvetlenül mérni. E tekintetben az RMDSZ-re (illetve más magyar szervezetekre) leadott szavazatokból indulhatunk ki, azonban amennyiben az RMDSZ-re (és más magyar szervezetekre/jelöltekre) leadott szavazatok aránya alatta marad a magyarok lakosságon belüli arányának, nem tudhatjuk, hogy ennek (1) az alacsonyabb részvétel vagy (2) a más (román) pártokra leadott magyar szavazatok az okai. A 3. táblázat alapján látható,

hogy amellet, hogy az RMDSZ eredményei csak kis mértékben ingadoztak (leginkább romlottak), egyedül az 1992-es választásokon sikerült a magyarok arányánál több szavazatot begyűjteni.²⁰ Így ha általános trendeket akarunk megfogalmazni, inkább azt mondhatjuk, hogy a magyar és a román részvétel megközelítőleg együtt mozog.

A 2004-es és 2008-as választások alkalmával az RMDSZ egyértelműen a magyarok etnikai aránya alatt teljesített. A következőkben arra próbálok választ adni, hogy ennek mennyiben volt oka a magyarok alacsonyabb részvétele, mennyiben a független magyar jelöltekre és mennyiben a román pártokra való szavazás. A továbbiakban azt feltételezem, hogy az RMDSZ nem kapott jelentős számú nem magyar szavazatot.

4. táblázat. A magyarok részvételére vonatkozó becslés

Megye	Magyarok száma (I)	A megye aránya a teljes magyar népességben (II)	Választási részvétel (III)	Súly II×III
Fehér	20 684	1,5%	41,1	0,6
Arad	49 291	3,5%	36,0	1,3
Bihar	155 829	11,0%	44,0	4,8
Beszterce-Naszód	18 349	1,3%	40,3	0,5
Brassó	50 956	3,6%	35,1	1,3
Krassó-Szörény	5824	0,4%	38,6	0,2
Kolozs	122 301	8,6%	37,6	3,2
Kovácsna	164 158	11,6%	33,5	3,9
Hargita	276 038	19,5%	40,3	7,9
Hunyad	25 388	1,8%	44,7	0,8
Máramaros	46 300	3,3%	36,0	1,2
Maros	228 275	16,1%	42,4	6,8
Szatmár	129 258	9,1%	35,7	3,3
Szilágy	57 167	4,0%	43,6	1,8
Szeben	15 344	1,1%	35,3	0,4
Temes	50 556	3,6%	31,6	1,1
<i>Erdély</i>	<i>1 415 718</i>			<i>(II×III) = 38,97</i>

A fenti táblázat a megyei részvételi adatok alapján próbál becslést adni a magyarok részvételére. A számítások során alkalmazott munkahipotézisként abból indultam ki, hogy egy-egy megyén belül nem voltak a magyarok és nem magyarok részvételében eltérések. Vagyis, miután a magyar népesség Románián belül erősen koncent-

rált (a 16 erdélyi megyében képvisel értékelhető arányt és ezen belül is jelentős a koncentráció), a magyar részvétel országostól való esetleges eltérésére a részvétel területi egyenlőtlenségeiből kíséreltem meg következtetni. A táblázat utolsó oszlopa mutatja a képletet, amely alapján a magyarok részvételét becsültem. E szerint a magyar részvétel 38,97 százalékos volt az országos 39,20 százalékkal szemben. A kettő közötti 0,7 százalékos különbség semmi esetre sem indokolja a magyar választók 6,7 százalékos aránya és az RMDSZ által a képviselőházban elért 6,17, illetve a szenátusban elért 6,39 százalékos eredmény közötti 7,9, illetve 4,6 százalékos különbséget.

5. táblázat. A nem RMDSZ-re szavazó magyarok száma a becslés szerint

	Választók száma ²¹	Részvétel	Szavazó	Érvényes szavazat	Ebből RMDSZ		Nem RMDSZ	
					Képviselőház	Szenátus	Képviselőház	Szenátus
Összesen	18 464 274	39,20%	7 238 871	6 886 794	–	–	–	–
Magyarok	1 237 106	38,97%	482 100	458 652	425 008	440 449	33.644	18 203

A számításokat továbbgörgetve azt kapjuk, hogy a 458 652 érvényes magyar szavazatból a Képviselőház esetében 33 644-et, a Szenátus esetében 18 203-at nem az RMDSZ kapott. A Magyar Polgári Párt által támogatott független magyar jelöltekre a Képviselőház esetében 13 650,²² a Szenátus esetében 12 155²³ szavazatot adtak le. Eszerint az urnák előtt megjelent magyar szavazók 92,7 százaléka voksolt az RMDSZ-re, 3 százaléka a független jelöltekre és 4,3 százaléka román pártokra a Képviselőház, 96 százaléka az RMDSZ-re, 2,7 százaléka a független jelöltekre és 1,3 százaléka román pártokra a Szenátus esetében.

Végül érdemes röviden az RMDSZ által elért eredmények regionális különbségeire is kitérni. Elemzési egységem itt a megye lesz, a képviselőházi jelöltekre leadott szavazatokra fogok szorítkozni és két mutatót fogok felhasználni: (1) A „mozgósíthatóság” azt fejezi ki, hogy a szavazatra jogosult magyarok hány százalékát sikerült az RMDSZ-nek saját magára leszavaztatnia. Itt a Csata Istvánnal közös népesség-előreszámítás (Csata–Kiss 2007) vonatkozó adatait használtam a magyar szavazók számának meghatározásakor.²⁴ (2) A másik mutató pedig egyszerűen az RMDSZ-re leadott szavazatok arányát hasonlítja a magyarok megyén belüli arányához.

6. táblázat. Az RMDSZ-re leadott szavazatok a magyar szavazók számához, illetve a magyarok arányához viszonyítva

	Kat	Magyar szavazók (2008) (I)	RMDSZ-re leadott szavazatok (II)	Mozgósítottság (II/I)	RMDSZ-re leadott szavazatok (%) (IV)	Magyarok aránya (V)	(IV-V)/IV
Szilágy	1	44 018	24 064	54,7%	27,0%	23,0%	17,5%
Maros	2	177 598	78 269	44,1%	39,5%	39,3%	0,4%
Bihar		119 667	52 122	43,6%	25,1%	26,0%	-3,4%
Szatmár		97 864	40 230	41,1%	36,1%	35,2%	2,4%
Beszterce	3	14 457	5573	38,5%	5,4%	5,9%	-7,9%
Hargita		215 521	80 965	37,6%	75,3%	84,6%	-11,0%
Kolozs		96 928	35 430	36,6%	16,4%	17,4%	-5,8%
Brassó	4	39 796	13 551	34,1%	7,6%	8,7%	-12,6%
Fehér		15 971	5044	31,6%	4,1%	5,4%	-24,0%
Máramaros		35 974	11 307	31,4%	7,8%	9,1%	-14,5%
Hunyad		19 652	61 22	31,2%	3,5%	5,2%	-32,0%
Arad		38 292	11 731	30,6%	8,3%	10,7%	-22,7%
Kovácszna	5	128 529	35 344	27,5%	61,5%	73,8%	-16,7%
Temes		39 236	9784	24,9%	5,3%	7,5%	-29,3%
Szeben		11 903	2796	23,5%	2,1%	3,6%	-41,4%
Krassó-Szörény		4494	1026	22,8%	1,0%	1,7%	-41,0%

A 6. táblázat összeállításakor a megyéket a mozgósítottság-mutató alapján kategorizáltam, ugyanakkor érdemes a magyarok aránya és az RMDSZ-szavazatok aránya közötti viszonyra is odafigyelni. A megyéket ez alapján öt kategóriába osztottam:

(1) Az egyes kategóriába egyedül Szilágy megye került, ahol a magyar választók 54 százalékát sikerült leszavaztatni a Szövetségre. Látható az is, hogy az RMDSZ-re leadott szavazatok aránya jóval meghaladta a magyarok arányát. 27 százalékkal a Szövetség megyei szinten megszerezte a szavazatok relatív többségét. A megyében egy magyar többségű választókörzet volt, ahol a részvételi adatok kiemelkedően magasak voltak, de a nem magyar többségű körzetekben is jól mozgósított az RMDSZ. Az ehhez kapcsolódó kommentárok a Szilágy megyei RMDSZ-szervezet relatíve jó állapotát emelik ki, ami alatt elsősorban a helyi (településszintű) szervezetek tényleges működését és közösség-szervező funkcióját értik.²⁵ A sikeres mozgósítás itt a máshol nem, vagy kisebb mértékben létező helyi bázisra építve lehetett hatékony. A mozgósítás hatékonyságát növelhette ugyanakkor az is, hogy a megyében

a magyarok alapvetően falusias jellegű településeken koncentrálódnak és saját településükön általában többséget alkotnak.

(2) A következő csoportba Maros, Bihar és Szatmár megyék tartoznak, ahol a magyarok több mint 40 százaléka szavazott az RMDSZ-re. Ezekben a megyékben az RMDSZ eredménye többé-kevésbé megegyezik a magyarok megyén belüli arányával. Közös jellemzőjük, hogy egyrészt mindháromban voltak magyar etnikai többségű körzetek, másrészt a nemzetiségi arányok tekintetében úgynevezett etnikai kontaktónak nevezhetjük őket. Ezen azt értjük, hogy e megyéken belül jelentős azoknak a településeknek/mikrorégióknak a súlya, ahol a románok és magyarok megközelítőleg fele-fele arányban élnek együtt. Úgy tűnik, hogy az RMDSZ mozgósító-képessége tipikusan ezeken a területeken a legnagyobb. Mint láttuk, Maros és Bihar esetében a részvétel is az országos (illetve a magyarokat jellemző) átlag fölött volt, illetve a választáson részt vevő magyarok gyakorlatilag egyöntetűen az RMDSZ-re szavaztak.

(3) Beszterce, Hargita és Kolozs megyékben az RMDSZ a magyar szavazók több mint 35, de kevesebb mint 40 százalékát tudta leszavaztatni. A három megye etnikai térszerkezete teljesen eltérő. Besztercében a magyarok aránya csupán 5,9 százalék. Az RMDSZ a mozgósítás tekintetében viszonylag kedvező helyzetben volt azzal, hogy a magyarok többsége a megye dél-nyugati részében néhány jelentős arányban magyarlakta községben koncentrálódik. Kolozs megyében a magyar szavazók száma jelentős, arányuk azonban csak 17 százalék. Nagy számban városlakók, felerészben Kolozsváron élnek. A megyében a 2008. júniusi önkormányzati választásokon elért gyenge eredmény²⁶ után a parlamenti választásokon elért 16,4 százalék relatív sikernek tekinthető, az előzetes becslések szerint ugyanis a – jelentős gazdasági fellendülést megélt – kolozsvári és környékbeli magyarok nagy arányban szavaztak volna át román pártokra (elsősorban a kolozsvári polgármester, Emil Boc által vezetett Demokrata-Liberális Pártra). Hargita ezzel szemben a magyarok által legnagyobb arányban lakott megye. Itt abban, hogy az RMDSZ az első és második csoportba tartozó megyéknél a magyar szavazatok kisebb részét nyerte el, két tényező játszott szerepet. Egyrészt, hogy két választóközterben voltak az MPP által támogatott független jelöltek, másrészt, hogy a részvétel is a romániai és erdélyi átlag alatt maradt.

(4) Brassó, Fehér, Máramaros, Hunyad és Arad megyékben a magyar szavazók több mint 30, de kevesebb mint 35 százaléka szavazott az RMDSZ-re. Itt az RMDSZ eredménye már jelentősen, 12–32 százalékkal múlta alul a magyarok megyén belüli arányát. Az ok elsősorban az, hogy a magyarok jelentős része (minden bizonnyal) román pártokra szavazott. Ezekben a területeken az RMDSZ romló tendenciát mutató eredményeit véleményem szerint egy asszimilációs paradigmában lehet értékelni. Korábbi vizsgálatok (Veres 2005) azt mutatták, hogy – legalábbis a kilencvenes évek végéig – az RMDSZ-re való voksolás a magyar identitás egyik markere (az emberek azért szavaznak az RMDSZ-re, mert „magyarok”), így a Szövetség helyzete más identitásjegyekkel együtt gyengül meg. E tekintetben azt is fi-

gyeembe kell vennünk, hogy a most tárgyalt megyékben a magyarok több mint egyharmada vegyes házasságban él (Horváth 2004). Arra a későbbiekben fogok kitérni, hogy milyen kommunikáció-technikai akadályok gátolják, hogy az RMDSZ ezeket a rétegeket hatékonyan megszólítsa.

(5) Az utolsó csoportba, vagyis azon megyék közé, ahol a magyarok kevesebb mint 30 százaléka szavazott az RMDSZ-re, Kovászna, Temes, Szeben és Krassó-Szörény tartoznak. Ebből az utóbbi három az előbb tárgyalt csoporthoz viszonyítva is szórványterületnek minősíthető, ahol ráadásul a magyarok között többségben vannak azok, akik vegyes házasságban élnek. A csoportból a háromnegyed részben magyar Kovászna megye lóg ki. Itt a gyenge mozgósíthatóság elsőrendű oka az alacsony részvétel. Az RMDSZ szám szerint ugyanannyi szavazatot kapott, mint az önkormányzati választásokon a megyei tanácsosi lista esetében úgy, hogy a parlamenti választásokon nem indult a júniusban 20 százalékos eredményt elért Magyar Polgári Párt. Ebből a szempontból markáns a másik székely megyéhez, Hargitához viszonyított különbség. Ez utóbbiban az RMDSZ 20 ezer szavazattal kapott többet, mint az önkormányzati választásokon.

A magyar választói magatartást magyarázó háttérváltozók

A következőkben egy 2008 áprilisában lefolytatott, az erdélyi magyar választókra nézve reprezentatív közvélemény-kutatás adataira fogok támaszkodni. A Trans-Objective Consulting Kft. által 1114 fős mintán végzett vizsgálat adatai nyilvánosan hozzáférhetők.²⁷ A továbbiakban két, úgynevezett *logisztikus regressziós* modellt fogok bemutatni, amely a különböző háttérváltozókra, (1) a részvételi hajlandóságra, (2) az RMDSZ-re vonatkozik.

Az elemzés módszertana

A logisztikus regresszióval kapcsolatos módszertani kérdéseket jelen tanulmány nem tárgyalja mélységében,²⁸ csupán az elemzés megértéséhez szükséges néhány alapfogalmat vázol.

Az első ilyen alapfogalom a *parciális hatás*, ami indokolja, hogy egyszerű (*páronkénti hatásokat* kifejező) keresztábrák helyett e módszer segítségével mutassam be az adatokat. Egy, az elemzésben ténylegesen előforduló példán keresztül, egyrészt a szavazási hajlandóság (a 90 százalék fölött magyar településekhez viszonyítva) kisebb a 20 százalék alatt, illetve 20–40 százalékban magyar településeken, másrészt (az 1000 alatti településekhez viszonyítva) kisebb a 100 ezer fölötti nagyvárosokban. Ugyanakkor tudjuk, hogy a 100 ezer fölötti nagyvárosok (az egy Marosvásárhelyt leszámítva) az etnikai arányok tekintetében épp a 20 százalék alatti,

vagy a 20–40 százalék közötti kategóriába esnek. A kérdés, hogy a két kapcsolat között nincs-e átfedés, vajon nem ugyanazt a hatást mérjük kétszer? Nem arról van szó, hogy a nagyvárosokban azért alacsonyabb a részvételi szándék, mert az etnikai arány szempontjából az említett két kategóriába esnek. A regressziós modell választ ad arra a kérdésre, hogy az etnikai arány hatásának kiszűrése után megmarad-e a településméret hatása a részvételi szándékra. Ezt nevezzük parciális hatásnak.

A következő *fogalom a függő* (magyarázott) és *a független* (magyarázó) változó. A *függő változók* esetünkben a részvételi szándék, az RMDSZ támogatottsága. A logisztikus regresszió esetén ezeket dichotóm (kétértékű) változókként kell meghatározni.

A részvételi szándékra vonatkozóan a kérdést a következőképpen tettük fel: *Ha jövő vasárnap parlamenti választások lennének, Ön elmenne-e szavazni? (1) biztosan igen, (2) valószínűleg igen, (3) valószínűleg nem, (4) biztosan nem.* A regresszióban használt két értékünk (1) a biztosan igen válasz, (2) ennek az ellentettje, vagyis a három másik (valószínűleg igen, valószínűleg nem, biztosan nem) összessége. Vagyis azt vizsgáljuk, hogy a következő háttérváltozók hogyan hatnak annak esélyére, hogy valaki a „biztosan igen” választ adja. A kérdezettek 54,8 százaléka válaszolta azt, hogy biztosan elmenne szavazni, ami mint látható, magasabb, mint a novemberi tényleges részvétel. Ennek ellenére a részvételt meghatározó háttérfaktorok véleményem szerint vizsgálhatók az adatbázis segítségével.

Az RMDSZ támogatottságára (1) az egyik értékünk, hogy valaki biztosan, illetve valószínűleg elmeny szavazni és az adott politikai alakulatot támogatja; (2) a másik értékünk pedig ennek az ellentettje, vagyis hogy nem megy szavazni, vagy más pártot támogat. Ez a változó méri két erdélyi magyar párt – korábban is szóba került – mozgósító kapacitását, ami részben a részvétel, részben a pártopció függvénye.

A *független (magyarázó) változókat* négy csoportba soroltam:

- (1) A kontextuális változók (régió, település etnikai összetétele)
- (2) Demográfiai változók (nem, kor)
- (3) Társadalmi státusz (iskolázottság, aktivitás, szubjektív anyagi helyzet)
- (4) Vallás (felekezeti hovatartozás, templomba járás gyakorisága).

Látható, hogy az elemzésben csak alapváltozók szerepelnek, ami egyben azzal jár, hogy a választásokon való részvételt, illetve pártopciót meghatározó okok közül sok nem került be a modellbe. A politikai értékrend különböző elemeit azért nem foglaltuk be, mert ezek esetében az oksági viszonyok irányát nem találtuk egyértelműnek. Másrészt a csak alapváltozókkal dolgozó elemzés sem érdektelen, tudomásom szerint (2004-es adatbázisokon), az eddigiekben csak Székely István Gergő (2005) publikált ilyen típusú munkát.

A logisztikus regresszió-elemzésben mindig szükségünk van egy referencia-kategóriára, amihez viszonyítva meg tudjuk vizsgálni, hogy a más kategóriákhoz tartozók esetében kisebb vagy nagyobb eséllyel valósul-e meg a vizsgált szempont. Ezt

az esélyhányadossal (a 7., 8., 9. táblázatban exp.) fejezzük ki. Az esélyhányados értékei lehetnek 1-nél kisebbek (ilyenkor a referencia-kategóriához viszonyítva kisebb eséllyel valósul meg az adott szempont) és 1-nél nagyobbak (ilyenkor a referenciakategóriához viszonyítva nagyobb eséllyel valósul meg az adott szempont). A 7. táblázatban a régió-változó szerinti összefüggéseket például a következőképpen értelmezhetjük (a regressziós modellre vonatkozó oszlop szerint): a székelyföldiek 0,42-szer, a partiumiak pedig 0,64-szer kisebb eséllyel járulnak urnához, mint a közép-erdélyiek.

A táblázatokban két esélyhányadost (EXP) tüntettem fel, az egyik az alapmegoszlások (egyszerű kétdimenziós keresztátlak), a másik a regressziós modell parciális viszonyai szerinti esélyhányadosokat jeleníti meg. A táblázatban ezen kívül az egyes kategóriákhoz tartozó esetszámokat, illetve a százalékos megoszlásokat is megjelenttem. A szignifikancia (sign.) azt jelzi, hogy az adott összefüggés statisztikai értelemben érvényes-e.

A részvételt befolyásoló háttérváltozók

A kontextuális változók tekintetében az egyszerű keresztátlak szerint a biztos résztvevők aránya Közép-Erdélyben a legmagasabb (58 százalék),²⁹ ennél alacsonyabb Partiumban (54 százalék) és Székelyföldön (48 százalék). A magyarok etnikai aránya szerinti kategóriák közül a legmagasabb részvételt a 40–60 százalék (73,7 százalék), illetve 60–90 százalék (65,3 százalék) közötti magyar településeken mértünk. A 90 százalék fölötti magyar településekhez képest (ahol a részvételi szándék 54 százalékos volt) a 20–40 százalék közötti magyar településeken járultak volna szignifikánsan kevesebben az urnához. A településméret növekedésével csökkenő szavazókedvet mutattunk ki, úgy hogy a 4000 alatti és feletti települések között volt igazán jelentős törés.

A (parciális hatásokkal dolgozó) regressziós modell teljesen átírta a fent leírt összefüggéseket. A településméret hatása megszűnt, a régió és az etnikai összetétel hatása viszont felerősödött. A részvételi hajlandóság Közép-Erdélyhez képest úgy a Partiumban, mint a Székelyföldön alacsonyabb. A legalább 90%-ban magyar településekhez képest pedig a 20% alatti, illetve 20–40% közötti településeken alacsonyabb a részvétel.

Az adatok azt a – választási adatokból is ismert – tendenciát húzzák alá, hogy megszűnt a részvétel regionális megoszlását a kilencvenes években befolyásoló Kelet–Nyugat lejtő (Székely 1996). Ez alatt az elemzők azt értették, hogy korábban a Székelyföldről (Hargita, Kovászna) Közép-Erdélyen (Maros, Kolozs) keresztül a Partium felé haladva csökkent a magyar választók aktivitása. Ez a tendencia a 2004-es választásokra tört meg egyértelműen, amikor Hargita és Kovászna megyékben is az erdélyi átlag alatti részvételt regisztráltak.

7. táblázat. A (biztos) részvételi szándékot meghatározó háttérváltozók

Változók			Alapmegoszlás				Regresszió	
			Eset	%	Exp.	Sign.	Exp.	Sign.
Kontextuális változók	Régió	Közép-Erdély	456	58,8		0,040		0,013
		Partium	393	54,2	0,83	0,177	0,64	0,040
		Székelyföld	266	48,9	0,67	0,010	0,42	0,005
	Magyarok aránya	90% fölött	274	54,7		0,000		0,000
		20% alatt	272	49,6	0,81	0,232	0,31	0,005
		20–40%	185	36,2	0,47	0,000	0,22	0,000
		40–60%	114	73,7	2,31	0,001	1,61	0,226
	Település-nagyság	60–90%	268	65,3	1,55	0,013	1,00	0,989
		1000 alatt	134	65,7		0,004		0,215
		1000–4000	306	60,1	0,79	0,279	0,65	0,072
		4000–10 000	117	49,6	0,52	0,011	0,75	0,345
		10 000–100 000	297	49,2	0,51	0,002	0,61	0,052
		100 000 fölött	259	51,7	0,57	0,010	0,87	0,607
Demográfiai változók	Életkor	55 felett	396	60,4		0,000		0,000
		35 alatt	360	44,2	0,52	0,000	0,36	0,000
		35–55	358	59,2	0,95	0,735	0,65	0,086
	Nem	Férfi	529	57,3		0,117		
		Nő	586	52,6	0,83	0,117	0,79	0,090
Társadalmi pozíció	Iskolai végzettség	Általános	290	53,8		0,262		0,120
		Középfok	694	56,2	1,10	0,496	1,44	0,046
		Felsőfok	126	48,4	0,81	0,315	1,21	0,508
	Gazdasági aktivitás/ munkaerő-piaci helyzet	Nyugdíjas	392	58,7		0,039		0,315
		Vezető, önfoglalkoztató	107	64,5	1,27	0,294	2,07	0,026
		Szellemi beosztott	113	51,3	0,75	0,173	1,29	0,438
		Fizikai beosztott	263	52,9	0,79	0,138	1,32	0,298
		Munkanélküli	84	51,2	0,73	0,201	1,36	0,345
		Háztartásbeli	60	53,3	0,82	0,472	1,44	0,306
	Szubjektív anyagi helyzet	Tanuló	74	40,5	0,49	0,005	0,96	0,908
		Nélkülözések között élnek	42	66,7		0,091		0,045
		Hónapról hónapra épphogy kijönnek	172	48,8	0,50	0,052	0,52	0,098
		Beosztással épphogy kijönnek a pénzükből	493	54,0	0,61	0,141	0,63	0,206
Elfogadhatóan élnek		356	55,6	0,65	0,215	0,82	0,607	
Anyagi gondok nélkül élnek	40	70,0	1,18	0,726	1,46	0,484		
Vallás	Felekezeti hovatartozás	Katolikus	486	53,5		0,111		0,242
		Protestáns	558	57,3	1,17	0,211	1,13	0,441
		Egyéb	68	45,6	0,71	0,191	0,70	0,238
	Templomba járás gyakorisága	Hetente vagy gyakrabban	329	62,9		0,004		0,007
		Legalább havonta	342	53,8	0,69	0,016	0,66	0,018
		Évente párszor	344	50,0	0,59	0,001	0,55	0,001
	Szinte soha	88	48,9	0,55	0,014	0,58	0,049	

A demográfiai háttérváltozók szerinti elemzés legfőbb tanulsága, hogy a nők kisebb arányban mentek volna el szavazni, illetve az életkor növekedésével a részvételi szándék valószínűsége is nő. Az igazi törés a 35 év alatti és a feletti generációk között van. A 30-35 év alattiak, illetve a felettek között a politikai szocializáció tekintetében is markáns törés van. Az előbbieket számára ugyanis az 1989-es rendszerváltás, illetve a kilencvenes évek első felének „mozgalmi időszaka” nem jelentett az idősebbekhez hasonlóan meghatározó politikai szocializációs élményt. A romániai magyar elit az RMDSZ-t mint a romániai magyar érdekképviselőt (és társadalomépítést) politikai brand-jét ebben az időszakban konstruálta meg. Frunda György 1996-os elnöki kampánya óta nem volt olyan esemény/politikai szocializációs élmény, ami az erdélyi magyarok politikai élményvilágában tartósan megragadt volna és ezzel a választói magatartást a tartós diszpozíciók (habitusok) szintjén befolyásolná. Amennyiben az empirikus vizsgálatokból indulunk ki, erre több dolog utal. Amennyiben kérdőíves vizsgálatokban nyílt kérdés segítségével vizsgáljuk az RMDSZ-szel (vagy általában a romániai magyar politikai elitekkel) szembeni elvárásokat, egyértelműen a kilencvenes évek elejének nyelvhasználata („harcoljanak, küzdjenek a magyarságért”), illetve célkitűzései (Bolyai Egyetem, önálló magyar középiskolák) jelennek meg. Fókuszcsoportos beszélgetésekben is leginkább ebből a periódusból származó politikai szocializációs élmények jelennek meg. Úgy is fogalmazhatunk, hogy a romániai magyar politikai elit a kilencvenes évek elején halmozta fel azt a politikai/bizalmi tőkét, amiből tulajdonképpen azóta is él.³⁰ Az első részben érintettük, hogy az *erdélyi magyar társadalom projekt*t, mai állapotával kapcsolatban is a kilencvenes évek első fele a meghatározó. Az akkori politikai célkitűzések és intézményépítési elgondolások koherens újragondolására azóta sem került sor.

Az elit szempontjából a fő problémát a fent leírt bizalmi tőke fokozatos eróziója jelenti, a regressziós modell tanúsága szerint generációs kérdésként is megfogalmazható. Választásról választásra újabb és újabb generációk lépnek szavazó korba, akik számára a kilencvenes évek elején kialakított célrendszer, illetve az ezt megjelenítő nyelvezet gyakorlatilag semmit sem mond, és miután az RMDSZ (vagy tárgyban a romániai magyar elit) saját etnikai keretprogramját nem fogalmazta újra, megszólításuk, mozgósításuk nagy nehézségekbe ütközik.

A társadalmi státust jelző háttérváltozók közül az iskolai végzettség szerint a középfokon képzettek (szakiskolát végzettek, érettségizettek, posztliceális képzésben részesültek) fokozott aktivitásukat kell kiemelnünk, akikhez képest úgy az egyetemet, mint a csak általános iskolát végzettek kisebb arányban mentek volna szavazni. A gazdasági aktivitás tekintetében a kereszttáblák a tanulók/diákok alacsony részvételét mutatják, ami azonban regressziós modellben (miután az életkor hatását kontroll alá vontuk) nem szignifikáns. Ez utóbbiban a vezető beosztásban lévők, illetve a vállalkozók fokozott aktivitása emelhető ki.

A felekezeti hovatartozás nem hat szignifikáns mértékben a részvételi szándéokra, a templomba járás gyakoriságával párhuzamosan azonban nő a politikai aktivitás is.

Az RMDSZ támogatói

A három nagyobb régió közül – mint azt a választási eredmények is igazolták³¹ – az RMDSZ a partiumi magyarokat tudta a leginkább mozgósítani. A felmérés eredményei szerint 59 százalékuk támogatta a Szövetséget, míg ez az arány a közép-erdélyiek esetében 53,7, a székelyföldiek esetében pedig 51,7 százalék volt. A regressziós modell szerint (amelyben más változókat, így a településméretet, illetve az etnikai összetétel hatását kontrolláltuk) még nagyobb mértékű Székelyföld leszakadása. Egy hasonló jellemzőkkel bíró székelyföldi magyar fele akkora eséllyel szavaz a Szövetségre, mint egy olyan, aki nem a Székelyföldön él. Hogy ez a végkimenetben nem mutatkozik meg a maga teljességében, annak köszönhető, hogy a székelyföldi mozgósításnak más tényezők kedveznek (például falusias településszerkezet, illetve a szórványterületek hiánya). Az etnikai összetétel szerint jól látható, hogy az RMDSZ leginkább a 40–60 százalékban magyar települések lakóit (és a székelyföldiekben kívül) legkevésbé a szórványban élőket tudja megszólítani.

A következőkben azt a kommunikációs (csapda)helyzetet vázolnám röviden, ami abból adódik, hogy az RMDSZ szavazóbázisa a „két végén”, az interetnikus szórványban, illetve a székelyföldi tömbben erodálódik. A kommunikációs csapdahelyzet abból adódik, hogy mivel az erózió okai különböznek, a megállítására alkalmas technikák is eltérőek vagy akár egymással ellentétesek. A Székelyföldön a fő probléma, hogy az RMDSZ-nek saját jobboldali ellenzékével kell versenyeznie abban, hogy ki tud radikálisabb etnikai keretprogramot megfogalmazni. Székely István szerint³² a probléma gyökere ott keresendő, hogy az RMDSZ – amit alapvetően egy interetnikus közegben és nem a Székelyföldön szocializálódott elit vezetett – a kilencvenes években kialakított etnopolitikai célkitűzéseit (amiben a kétnyelvű feliratoknak, a magyar nyelv hivatalos használatának, az anyanyelvű oktatásnak) az etnikailag vegyes régiókban élő magyarok szükségleteihez szabta. Azok a követelések, amelyek jelentős részét – leginkább az ezredforduló óta – az RMDSZ sikeresen megvalósította,³³ a Székelyföldön gyakorlatilag a nyolcvankilences fordulat pillanatától adottak voltak. Az RMDSZ ellenzéke így azt tudta kihasználni, hogy nem volt a Székelyföld számára alternatívát kínáló etnikai keretprogram. A 2004-es kampány során az RMDSZ ezt a problémát azon a kommunikációs stratégián keresztül próbálta megoldani, hogy az országos kampány fő üzenetévé az autonómiát emelte. Az ettől kezdve észlelhető, az RMDSZ és jobboldali ellenzéke közötti kommunikációs vetélkedés az RMDSZ (leginkább kampány) retorikáját összességében a radikálisabb üzenetek fele tolta.

8. táblázat. Az RMDSZ-támogatást befolyásoló háttérváltozók

Változók			Alapmegoszlás				Regresszió	
			Eset	%	Exp.	Sign.	Exp.	Sign.
Kontextuális változók	Régió	Közép-Erdély	266	53,7		0,176		0,203
		Partium	456	51,7	0,92	0,521	0,53	0,080
		Székelyföld	393	59,0	1,23	0,182	0,98	0,931
	Magyarok aránya	90% fölött	274	53,3		0,000		0,000
		20% alatt	272	42,3	0,65	0,012	0,56	0,095
		20–40%	185	51,4	0,93	0,707	0,56	0,153
		40–60%	114	72,8	2,36	0,000	2,42	0,029
	Település-nagyság	60–90%	268	61,2	1,40	0,056	1,17	0,558
		1000 alatt	135	62,2		0,000		0,002
		1000–4000	306	61,4	0,97	0,881	0,91	0,693
		4000–10 000	118	65,3	1,16	0,583	1,45	0,217
	Demográfiai változók	Életkor	10 000–100 000	297	42,8	0,45	0,000	0,49
100 000 fölött			259	49,4	0,60	0,018	0,53	0,007
55 felett			396	61,1		0,003		0,055
Nem		35 alatt	360	49,4	0,62	0,001	0,54	0,017
	35-55	358	51,4	0,67	0,008	0,62	0,043	
Társadalmi pozíció	Iskolai végzettség	Férfi	529	51,0				
		Nő	586	57,0	1,28	0,044	1,14	0,328
		Általános	291	60,1		0,024		0,590
	Gazdasági aktivitás/munkaerő-piaci helyzet	Középfok	693	53,5	0,76	0,058	1,20	0,313
		Felsőfok	126	46,0	0,57	0,009	1,12	0,702
		Nyugdíjas	392	59,9		0,030		0,624
		Vezető, önfoglalkoztató	107	51,4	0,71	0,112	1,22	0,524
		Szellemi beosztott	113	47,8	0,61	0,020	1,10	0,763
		Fizikai beosztott	263	49,4	0,65	0,008	1,10	0,7248
		Munkanélküli	84	54,8	0,80	0,351	1,38	0,312
		Háztartásbeli	60	65,0	1,27	0,412	1,95	0,065
	Szubjektív anyagi helyzet	Tanuló	74	48,6	0,62	0,063	1,24	0,563
		Nélkülözések között élnek	42	52,4		0,954		0,917
		Hónapról hónapra épphogy kijönnek	172	55,8	1,16	0,662	1,09	0,820
		Beosztással épphogy kijönnek a pénzükből	494	55,1	1,13	0,702	1,06	0,869
		Elfogadhatóan élnek	356	53,4	1,06	0,866	1,19	0,642
Vallás	Felekezeti hovatartozás	Anyagi gondok nélkül élnek	40	50,0	0,95	0,905	0,90	0,827
		Katolikus	486	50,6		0,013		0,022
		Protestáns	558	58,4	1,37	0,012	1,34	0,056
	Templomba járás gyakorisága	Egyéb	68	45,6	0,80	0,391	0,68	0,194
		Hetente vagy gyakrabban	329	60,8		0,022		0,008
		Legalább havonta	342	53,2	0,74	0,050	0,63	0,006
		Évente párszor	345	51,9	0,70	0,021	0,65	0,014
		Szinte soha	88	44,3	0,52	0,007	0,47	0,006

A másik oldalon, az interetnikus szórványban azonban az erőteljes nemzeti szimbolikát használó kampány-kommunikáció, illetve a radikalizálódó üzenet taszító lehet, vagy legalábbis semmi esetre sem az, amivel a nagy arányban vegyes házasságban, illetve domináns környezetben élő, esetleg kettős kötődéssel jellemezhető magyarokat meg lehetne szólítani. Esetükben mindenképpen valamilyen olyan etnikai keretprogram lehet célravezető, amivel nem asszociálható a románokkal való konfliktus. Ez leginkább egyfajta modernizációs retorikán keresztül valósítható meg. Frunda György 1996-os elnökválasztási kampánya pont ebben a vonatkozásban tudott pozitív politikai szocializációs élménnyé válni. A kampány ugyanis olyan, az ország modernizációja és európai irányvonala mellett elkötelezett, egyben románul anyanyelvi szinten beszélő jelölt képét sugallta, aki a románokkal folytatott beszélgetéseken vállalható, akire magyarként hivatkozni lehet. A kilencvenes években ugyanakkor a Szövetség ilyen irányú kommunikációjának kedvezett az általános diskurzív közeg is, a liberális román értelmiség egy jelentős része ugyanis az RMDSZ-t a „demokratikus”, nyugati orientációjú politikai erők közé sorolta. E diskurzív kontextus átalakulása, illetve a kampányretorika radikalizálódása után azonban az RMDSZ modernizációs képe is megkopott.

A településméret szerinti bontásból jól látszik, hogy a magyar szavazók RMDSZ általi mozgósítása a 100 ezer fölötti nagyvárosokban, illetve a 10 és 100 ezer közötti kis és középvárosokban problematikusabb, míg falun gördülékenyebb. A 10 és 100 ezer közötti településeken élők között a székelyföldiek erősen felülreprezentáltak. Az öt jelentősebb székely város Sepsiszentgyörgy, Csíkszereda, Székelyudvarhely, Gyergyószentmiklós és Kézdivásárhely ebbe a kategóriába tartozik, a Magyar Polgári Párt pozíciói pedig ezekben a legerősebbek. A nagyvárosok esetében (főként ott, ahol a magyarok aránya nem éri el a 20 százalékot) leginkább a lakótelepeken élők megszólítása problematikus.

Az egyszerű keresztábrák alapján az rajzolódik ki, hogy az RMDSZ támogatottsága az iskolai végzettséggel párhuzamosan csökken és hasonlóképpen átlag alatti a szellemi beosztottak, illetve a tanulók esetében. A logisztikus regresszió azonban kiküszöbölte ezt az összefüggést, miután a kor-változót kontrolláltuk. A kor hatása ugyanis, mint azt már a részvétel kapcsán tárgyaltuk, meghatározó. A valláshoz kapcsolódó változók azt mutatják, hogy a reformátusok, illetve a templomba gyakrabban járók hajlamosabbak az RMDSZ-t támogatni.

Összefoglalás

Összefoglalva: azt javasoltuk, hogy a magyar választói viselkedést, illetve politikai mezőt az *erdélyi magyar társadalmat* etnopolitikai projektként megfogalmazó intézményépítési gyakorlat perspektívájából vizsgáljuk. Ebből a szempontból kérdés,

hogy az RMDSZ (vagy tágabb értelemben a romániai magyar politikai elit) a magyar választókat mennyiben tudja egyetlen politikai pilléreként maga alá szervezni.

Erre az RMDSZ számára az új választási rendszer alapvetően kedvező (talán a réginél is kedvezőbb) feltételeket teremtett, megmaradt ugyanis az arányos kimenet, alternatív küszöböt vezettek be, illetve a magyar érdekképviselő szempontjából igen kedvezően szabták meg a körzethatárokat.³⁴ Az RMDSZ-re leadott szavazatok aránya – amellett, hogy a Szövetségre leadott szavazatok száma meredeken csökkent – a kilencvenes évektől viszonylagos stabilitást mutat, a magyarok és románok szavazói hajlandósága ugyanis – a 2007-es EP-választást leszámítva – nagy vonalakban hasonlóan alakult: csökkent. A megyei adatokból kiinduló becslés szerint 2008. november 30-án a magyarok részvétele 0,7 százalékkal maradt el az országos átlagtól. Azt, hogy az RMDSZ mégis a magyarok aránya alatti eredményt ért el a magyarok által szórványszerűen lakott megyékben, a román pártokra és a Székelyföldön az MPP által támogatott magyar jelöltekre leadott szavazatok okozták. Mindazonáltal az urnához járuló magyar szavazók több mint 90 százaléka az RMDSZ-re voksolt. Amennyiben a jelenlegi választási rendszer nem változik (vagy legalábbis nem tolódik el végletesen a többségi szisztéma felé), az RMDSZ szempontjából egyedüli veszélyt a román szavazók váratlanul magas részvétele jelentheti, amennyiben a Szövetség ezzel mozgósítás szempontjából nem tud lépést tartani.

A magyar szavazó RMDSZ általi mozgósíthatóságát meghatározó változókat egy survey vizsgálaton keresztül elemeztük. Két problematikus pontot véltünk felfedezni. Egyrészt a Szövetség, amely politikai *brand*-ként a kilencvenes évek első felében épült ki, megújított etnikai keretprogram és retorika hiányában képtelen a fiatal szavazók megszólítására. Másrészt a megfelelő kommunikációs stratégia kidolgozását nehezíti az erdélyi magyarok élethelyzetében az etnikai környezet különbségeiből adódó sokféleség. Így a radikális kampányretorika, ami a székelyföldi szavazók megszólításához szükséges, az interetnikus szórványban élők számára riasztó lehet.

Irodalom

- Anghel, Remus Gabriel–Horváth István: *Sociologia migrației*. Iași: Polirom. Megjelenés alatt.
- Barna Gergő: *A 2008-as parlamenti választási rendszer szimulálása*. Kézirat.
- Biró A. Zoltán és mások: Változás és/vagy stabilitás. A romániai magyar társadalom szerkezetének és működésének fontosabb komponenseiről. In: Turós Endre (szerk.): *Változásban? Elemzések a romániai magyar társadalomról*. Csíkszereda, Pro Print, 1995, 13–45. p.
- Bognár Zoltán–Székely István Gergő: Románia új választási rendszere. In: Bodó Barna (szerk.): *Romániai Magyar Évkönyv 2008*. Temesvár: Szórvány Alapítvány. Megjelenés alatt.
- Brubaker, Rogers–Feischmidt Margit–Fox, Jon E.–Grancea, Liana: *Nationalist Politics and Everyday Ethnicity in a Transylvanian Town*. Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2006.
- CCRIT: *Aplicarea legislației cu privire la drepturile minorităților naționale din România*, 2006. <<http://www.dri.gov.ro/cd-2006/index.htm>>, letöltve: 2009. 02. 22.

- Csata István–Kiss Tamás: *Népesedési perspektívák. Az erdélyi magyar népesség regionálisan tagolt előreszámítása húsz és harminc éves időtávra*. Kolozsvár, Kriterion – RMDSZ Úgyvezető Elnökség, 2007.
- Dungaciuc; Dan: *Conștiința etnică, conștiința civică și integrare europeană. România și modelele etno-civice ale integrării*. In: Zamfir Elena–Bădescu, Ilie–Zamfir, Cătălin: *Starea societății românești după 10 ani de tranziție*. București, Expert, 2000.
- Honneth, Axel: *Az individualizálódás aspektusai*. In: Uő: *Elismerés és megvetés. Tanulmányok a kritikai társadalomelmélet köréből*. Pécs, Jelenkor, 1997.
- Horowitz, Donald: *Ethnic Groups in Conflict*. Berkeley, University of California Press, 1985.
- Horváth István: *Az etnikailag vegyes házasságok az erdélyi magyar lakosság körében: 1992–2002*. In: Kiss Tamás (szerk.): *Népesedési folyamatok az ezredfordulón Erdélyben* Kolozsvár, Kriterion – RMDSZ Úgyvezető Elnökség, 2004, 235–257. p.
- Kántor Zoltán: *Kisebbségi nemzetépítés – a romániai magyarság mint nemzetépítő kisebbség*. *Regio*, 2000/3, 219–241. p.
- Kártor Zoltán–Bárdi Nándor: *Az RMDSZ a romániai kormányban, 1996–2000*. *Regio*, 2000/4, 50–186. p.
- Kelemen Attila: *Rommagyar 0.2*. <<http://kelemen.transindex.ro/?cikk=399>>, letöltve: 2009. 02. 22.
- Kiss Tamás–Barna Gergő–Sólyom Zsuzsa: *Erdélyi magyar fiatalok 2008. Közvélemény-kutatás az erdélyi magyar fiatalok társadalmi helyzetéről és elvárásairól. Összehasonlító gyorsjelentés – Tinerii maghiari din Transilvania. Anchetă sociologică despre starea socială și așteptările tinerilor maghiari din Transilvania. Dimensiuni comparative*. Kolozsvár, Institutul pentru Studiarea Problemelor Minorităților Naționale, 2008.
- Lőrincz D. József: *A kolozsvári magyarok társadalma*. *Regio*, 2008/2. 240–256. p.
- Salat Levente: *Perspective ale UDMR după alegerile parlamentare din 2008*. Megjelenés alatt.
- Székely István: *Választottunk... Az 1990-es és 1992-es parlamenti, valamint az 1992-es önkormányzati választások megyei eredményeinek értékelése*. *Magyar Kisebbség*, 1996/2. 15–70. p.
- Székely István Gergő: *A romániai magyar szavazók választói magatartása*. In: Bodó Barna (szerk.): *Romániai Magyar Évkönyv 2004–2005*. Temesvár, Szórvány Alapítvány–Marineasa Könyvkiadó, 2005. 49–92. p.
- Székely István Gergő: *„Egyéni választókerületes többségi rendszer arányos kimenetellel”? Románia új választási rendszere*. *Pro Minoritate*, 2009. Tavasz (jelen szám).
- Székelyi Mária–Barna Ildikó: *Túlélőkészlet az SPSS-hez*. Budapest, Typotext, 2001.
- Transindex Választási kerekasztal 2008*. december 19. <<http://itthon.transindex.ro/?cikk=8702>>, letöltve: 2009. 02. 22.
- Veres Valér: *Nemzeti identitás Erdélyben – szociológiai olvasatban*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2005.

Jegyzetek

- ¹ A vizsgálatot a kolozsvári TransObjective Consulting Kft. készítette. A kutatás vezetője Barna Gergő, illetve jelen tanulmány szerzője volt, az adatfelvételt Sólyom Zsuzsa irányította. A vizsgálat eredményei nyilvánosan elérhetők az alábbi website-on: <http://archivum.rmdsz.ro/script/kozvkatat2008/jelentes_erdely2008_hu.pdf>. (letöltve: 2009.02.22.)
- ² A közéleti viták során az *etnikai szavazót* gyakran az individuális racionalitás alapján döntést hozó szavazóval állították szembe, megfélekedve arról, hogy a kérdést célszerűbb egy strukturális keretben vizsgálni. Az *etnikai szavazó* fogalom szociológiai jelentésével kapcsolatban talán a leghasznosabb olvasmány Horowitz (1985), aki az etnikai konfliktus különböző szintjeinek a bemutatásakor a pártrendszerrel való összefüggéseket is tárgyalja.

- ³ Erre utal Brubaker és szerzőtársai a magyar életvilágokat fenntartó intézményeket érintő elemzése (Brubaker et al. 2006, 285. p.).
- ⁴ Vannak természetesen olyan szférák is (például egyházak), ahol az etnikai integráció 1989 előtt is magától értetődő volt. Az etnikai integrációjukban megerősödött területek e mellett például az oktatás és a média.
- ⁵ Legjelentősebb példa Marosvásárhely, ahol a választási eredmények és a megelőző adatfelvételek szerint úgy 2004-ben, mind pedig 2008-ban a magyar választók mintegy 10-12 százaléka szavazott Dorin Floreara. A másik látványos eset Kolozsvár, ahol a 2008-ban a magyar szavazók több mint fele voksolt az RMDSZ-es jelölt ellenében a közel 80 százalékkal az első helyen végzett Emil Boc-ra.
- ⁶ Szatmárnémeti a legnagyobb (120 ezres) nem magyar többségű város, ahol az RMDSZ-nek sikerült polgármestert adnia 2004-ben és 2008-ban. A másik két példa, ami általában fel szokott merülni, Zsombolya és Szászrégen, ahol 2008-ban szintén megőrizte pozícióját a 2004-ben megválasztott RMDSZ-es polgármester.
- ⁷ L. a Transindex 2008. december 19-i Választási kerekasztalát (<<http://itthon.transindex.ro/?cikk=8702>>, letöltve: 2009.02.22), illetve Salat (2009) ezzel kapcsolatos tanulmányát.
- ⁸ 2007-ig Demokrata Párt (PD – Partidul Democrat), majd a Nemzeti Liberális Pártból (PNL – Partidul Național Liberal) kivált Liberális Demokrata Párttal (PLD – Partidul Liberal Democrat) való egyesülés után Demokrata Liberális Párt (PD-L – Partidul Democrat Liberal).
- ⁹ PSD – Partidul Social Democrat.
- ¹⁰ A TransObjective Consulting Kft. 2007 júliusában 1700 fős erdélyi magyarokra reprezentatív méréséről van szó. Ezt ugyanazok a személyek végezték, mint az 1. lábjegyzetben említett kutatást.
- ¹¹ A feltett kérdés a következő volt: „*Egyetért Ön azzal, hogy a következő parlamenti választásokkal kezdve, minden képviselőt és szenátort egymandátumos választási kerületekben válasszanak meg, kétfordulós többségi szavazással?*”
- ¹² A rendszer ugyanazon az elven működik a parlament mindkét háza, a Képviselőház és a Szenátus esetében.
- ¹³ Pártjelöltek esetében ehhez az is kellett, hogy a politikai alakulatuk országosan elérje az öt százalékot vagy elnyerjen 6 képviselői és 3 szenátusi körzetet.
- ¹⁴ Itt Székely Istvánnak a Transindex Választási Kerekasztalon elhangzott értékelésére utalok.
- ¹⁵ A Nagykároly központú körzet a 2002-es népszámlálási adatok szerint csak 46 százalékban volt magyar, azonban a magyar anyanyelvűek aránya megközelítette a 60 százalékot, a körzetben ugyanis jelentős a magyar anyanyelvű svábok és cigányok száma.
- ¹⁶ Kovászna megyében a magyar jelöltekre leadott szavazatok közel kétharmadát, Hargitában pedig közel felét kapta.
- ¹⁷ Azt mondhatjuk, hogy ennek a szórványterületeken (Máramaros, Arad, Brassó megyék) és Kolozsban volt jelentős hatása, ahol valóban teljesen esetlegessé vált a mandátumok sorsa. Az RMDSZ országos vezetői közül azonban ez keveseket érintett. Összehasonlításként: Călin Popescu Tăriceanu miniszterelnök mandátuma a választási bizottság döntésén múltott.
- ¹⁸ Az *Életünk Fordulópontjai Erdély* vizsgálatot a KSH Népeségkutató Intézet kezdeményezte.
- ¹⁹ A fogalom teoretikus magja Axel Honneth (1997) egyik, Beck rizikóársadalmára vonatkozó írásából származik. Honneth az individualizációs folyamat összetevőit tekintve különbséget tett a „privatizáció”, a „reflexivitás” és az „egyéni autonómia fokozódása” között.
- ²⁰ A magyarok aránya 1992-ben 7,2 százalék, 2002-ben 6,6 százalék volt. Az egyetlen olyan választás, amikor a magyarok részvétele jelentősen meghaladta az országos átlagot a 2007. november 25-i európai parlamenti választás volt.
- ²¹ A választók számát tekintve a hivatalos (a ténylegesnél magasabb) adatokból indultam ki. A magyar választók száma egy Csata és Kiss (2002) által végrehajtott népesség-előreszámítás szerint

- 1,1 millió körül van, arányuk pedig 6,7 százalék. A magyar választók táblázatban szereplő számát úgy kaptam, hogy ezt a 6,7 százalékos arányt vetítettem rá a választói névjegyzékben szerepelők számára. A valóságban tehát úgy a magyar, mint a nem magyar választók száma alacsonyabb, ez azonban a számításokat nem befolyásolja.
- ²² Négy képviselőházi körzetben indultak független magyar jelöltek: a Hargita megyei 3. körzetben Sebestyén Csaba István 4745, a 4.-ben Becsek Garda Dezső 4529, a Kovászna megyei 2. körzetben Ötvös Mózes 2817, a 3.-ban Rákosi János 1559 szavazatot kapott.
- ²³ Három szenátusi körzetben indult független szenátorjelölt. A hargitai 2. körzetben Dósa Barna 6375, a kovásznai 1. körzetben Szilágyi Sándor Róbert 5783, a Maros megyei 2.-ben Kincses Előd 3220 szavazatot szerzett.
- ²⁴ Ez a szavazók „valós” (vagyis legjobb tudásunk szerinti) számát fejezi ki, és nem egyezik meg az 5. táblázatban közölt értékkel.
- ²⁵ Itt a Porcsalmi Bálint által a Transindex Választási Kerekasztalon elmondottakra utalok.
- ²⁶ Az RMDSZ kolozsvári polgármesterjelöltje, László Attila a szavazatok nem egészen 8 százalékát hozta, míg a magyar szavazók többsége Emil Boc-ra voksolt. A Szövetség által elért eredmény a Kolozsvár Városi Tanács, illetve a Kolozs Megyei Tanács esetében is jóval a magyarok aránya alatt maradt.
- ²⁷ L. 1. lábjegyzet.
- ²⁸ Magyar nyelven ezzel kapcsolatban lásd: Székelyi–Barna (2001)
- ²⁹ Közép-Erdély Máramaros, Beszterce-Naszód, Kolozs, Maros, Brassó, Fehér, Szeben, Hunyad, Arad, Temes és Krassó-Szörény megyékből áll. Vagyis egyrészt a(z) amúgy kis esetszámmal szereplő Bánságot is ebbe a régióba soroltuk, másrészt a gyakran Székelyföldre számított Maros megyét is. Székelyföld az itt alkalmazott felosztás szerint Hargita és Kovászna, Partium pedig Bihar, Szatmár és Szilágy megyékből áll.
- ³⁰ Ez Tőkés Lászlóra – aki az 1989 után kialakított magyar érdekvédelmi brand igen erős „részvényese” – fokozottan érvényes.
- ³¹ L. 6. táblázat.
- ³² Itt a Transindex helyhatósági választásokat kiértékelő kerekasztalán elhangzottakra utalok. <<http://itthon.transindex.ro/?cikk=7528>>, letöltve: 2009.02.22.
- ³³ A kisebbségi nyelvek hivatalos használatáról lásd a CCRIT (2006) vizsgálatát. <<http://www.dri.gov.ro/cd-2006/index.htm>>, letöltve: 2009.02.22.
- ³⁴ Ez alól Hargita és Kovászna megye a kivétel, ahol egy-egy (a megyei átlagnál kevesebb szavazót tömörítő) román többségű körzetet hoztak létre. A Szövetséget azonban ezért bőségesen kárpóolták a máshol nagyon kedvezően megállapított határok.